

v několika novelách, časově často vzdálených, nebo v tvorbě jiného spisovatele. Jako příklad můžeme uvést novelu *Hoře*, později *Rotschildovy housle* a z Bělkinových povídek Puškinovu novelu *Majitel pohřebního ústavu*. Každá kapitola je jakousi miniatúrou, samostatným dílem, které nabízí čtenáři zajímavou interpretaci.

Jednotlivé kapitoly se zabývají vznikem motivu „odchodu“, čechovskou variantou filozofické povídky (*Pokoj č. 6*), střídaním úmyslného zhuštění a popisu nejmenších podrobností, tématem několikavrstvové novely, hudebností struktury novel. Zvláštní část je věnována vzájemnému vlivu novel a dramát na příkladě *Dům s mansardou* a *Racek*. *Jonyč* je vnímán jako ruská varianta kariérové povídky. Dramata *Strýček Váňa* a *Tři sestry* jsou analyzovány v jednotlivých kapitolách. Dále se autorka zabývá narativní technikou spisovatele, jeho systémem symbolů, tématem rozloučení se s iluzemi a motivy „úniku“ (*Višňový sad*).

Čechov nikdy neformuloval svůj životní názor a filozofické představy přímo, bezprostředně. Nikdy nedával rady nebo recepty na život. Žil v době, kdy se v Rusku začal velkým tempem rozvíjet kapitalismus a přinesl s sebou značné úspěchy a také stinné stránky. Čechov si byl vědom těchto rozporných jevů. Jeho díla ukazují takové změny jako je sám rychle se měnící a ubíhající život a jejich odkaz má univerzální charakter. Dokázal zobrazit rozpadající se svět ještě v jeho celistvosti. V jeho dílech můžeme najít vedle realistických děl impresionistické obrázky a mnohovýznamové symboly, expresionistické a surrealistické výrazy. Tím se dá vysvětlit, že byl inspirací pro mnohé spisovatele a směry dvacátého století nejenom v Rusku, ale i ve světě.

Publikaci doplňují velmi podrobně zpracované poznámky, bibliografie a resumé v ruštině, angličtině a němčině.

Kniha byla napsána jako příručka pro studenty ruské literatury. Podle mého názoru jde o inspirující práci jak pro ty, kteří tvorbu Čechova už znají, tak i pro ty, kteří se s ní teprve seznamují. První vybízí ke společnému zamyšlení nad jednotlivými díly, ve druhých svým sugestivním stylem probudí zájem o přečtení analyzovaných novel a dramát.

Eszter Plašilová

Polské kompendium lužickosrbských překladů Písma

Lewaszkiwicz, T.: Lużyckie przekłady Biblii. Przewodnik bibliograficzny. Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy. Warszawa 1995, 182 s.

Překlady bible a náboženských textů sehrály v Lužici dvojí významnou roli: položily základ lužickosrbského písemnictví a podílely se na utváření spisovných jazyků. Jak na straně dolnolužické, odkud vzešel první lužickosrbský překlad biblického textu, tak i hornolužické, neexistovaly do 19. století jiné literární texty než náboženské.

Lewaszkiwicz sestavil rozsáhlou bibliografii prací o lužickosrbských překladech bible s úvodním pojednáním o historii překládání biblických a náboženských textů na území Lužice.

Oddíl A *Zarys dziejów tużycznych przekładów Biblii* seznamuje s historickými okolnostmi vzniku překladů, úlohou jazyka bible a náboženských textů při konstituování obou spisovných jazyků lužických a podílem reformace na počátky písemnictví v Lužici, oddíl B obsahuje bibliografické údaje.

V úvodní kapitole se Lewaszkiewicz zabývá úvahami o formování spisovných lužickosrbšských jazyků. Ve stručnosti nastiňuje historii vývoje obou jazyků od počátků písemnictví. Pozornost věnuje zejména 19. století, kdy vznikla snaha o sjednocení jednak katolické a protestantské varianty horní lužické srbštiny (šlo především o problémy ortografické), ale také snaha o sjednocení obou lužickosrbšských jazyků prosazovaná zejména M. Hórnikem.

Druhá kapitola obsahuje historická fakta o christianizaci lužických kmenů. Okolnosti christianizace jsou vylíčeny poněkud idealizovaně. Lewaszkiewicz vychází z historických pramenů, které dokazují slovanský původ merseburských biskupů, případně jejich znalosti jazyka lužických kmenů. Zmiňuje také míšeňské biskupy Eida I. a Bena, kteří údajně rovněž ovládali slovanské jazyky a dokonce v nich i kázali. Autor se však vyhlíhá skutečnosti, že s křesťanstvím přišla do Lužice i germanizace. Opomíjí také fakt, že v 10. století vrcholil nápor německých feudálů na slovanské kmény v Lužici. Tyto výboje byly samozřejmě motivovány touhou získat území a nevolníky, náboženství se mělo stát ideologickým nástrojem podrobení. Němečtí feudálové a s nimi spojená církevní moc rozhodně neusilovali o pokojné pokřesťanštění lužických kmenů, ale o vojensko-politickou okupaci.¹ S počátky křesťanství souvisí také vznik prvních nesouvislých písemných památek v lužické srbštině, nacházíme zde ukázky z Magdeburských glos.² K nejstarším lužickosrbšským písemným památkám se řadí i různé přísahy, ačkoli nepatří k církevním textům, autor jmenuje nejznámější z nich, Budyšinskou přísahu. Dále upozorňuje na rozhodující vliv českých liturgických textů, které kněží užívali při bohoslužbách od počátku 14. století, kdy náležela Lužice k českému státu. O českém vlivu svědčí později četné bohemismy a církevněslovanské výrazy v lužickosrbšské církevní terminologii. Nacházíme zde také zmínku o domněnce Boguslawského a Hórnik³, že Cyril a Metoděj šířili křesťanství v Lužici. Existenci staroslověnské liturgie na území Lužice se snažil dokázat také A. Muka. Tyto domněnky ovšem vyvrátil F. V. Mareš, který dokazoval, že církevněslovanské výrazy pronikly do lužické srbštiny prostřednictvím češtiny.

Vliv reformačního hnutí v Lužici bývá často hodnocen buď jednoznačně pozitivně, nebo z hlediska konfesionálního rozštěpení a následného hornolužického jazykového dualismu jednoznačně negativně. Ve třetí kapitole uvádí Lewaszkiewicz oba aspekty a připomíná skutečnost, že M. Luther sice prosazoval kázání slova božího v mateřském jazyce, Lužickým Srbům ale tento nárok odepřel, dokonce považoval za

¹ Šolta, J.: *Zarys serbskich stawiznow*. Budyšin 1976.

² Wigger, F.: *Scherflein zur Förderung der Kenntniss älterer deutscher Mundarten und Schriften*. Magdeburg 1832.

³ Boguslawski, W, Hórnik, M.: *Historija serbskeho naroda*. Budyšin 1884.

nutné je germanizovat. Lewaszkiwicz uvádí, že rozhodující podněty pro vznik písemnictví v Lužici nepřinesla reformace, ale pietismus, který vytvořil kromě duchovního zájmu také příznivější materiální podmínky v podobě podpory šlechticů – mecenášů. Vzhledem k závažnosti problému se tato kapitola jeví jako příliš stručná.

V kapitole *Przekłady dolnołużyckie* Lewaszkiwicz rozebírá Jakubicův překlad NZ, který byl prvním souvislým překladem biblického textu do lužické srbštiny. Seznamuje s výsledky bádání v souvislosti s lokalizací Jakubicova dialektu s odkazy na práce jednotlivých badatelů, které jsou obsaženy v části B. Dále se zabývá otázkou vlivu češtiny a polštiny na jazyk překladu a poukazuje na fakt, že polský vliv, na rozdíl od českého, nebyl dosud důkladněji prozkoumán. Zajímavá je historie zkoumání Jakubicova NZ. Podobným způsobem pojednává o neméně významných překladech náboženských textů, tj. Wolfenbüttelský žaltář (překladatelovo jméno není známo), první tištěná lužickosrbšská kniha – Mollerův Wendisches Gesangbuch [...] Auch der kleine Katechismus, Tarův Enchiridion Vandalicum, Fabriciův NZ a Frycův SZ. U každého z nich si všímá jazykových, resp. dialektálních, a ortografických specifik. V případě Fabriciova NZ vyvrací Fabriciovo autorství s odkazem na výsledky bádání F. Mětiška (s. 26) a H. Schustera-Šewce (s. 27), podle nichž Fabricius pouze připravil do tisku již existující rukopis.

Oddíl A uzavírají kapitoly věnované hornolužickým překladům náboženských textů. Pátá kapitola je vedle cenných poznatků o jazyce a pravopisných zvláštnotech textů doslova zahlcena seznamy překladů s daty jejich vydání. Autor postupuje – stejně jako v předchozí kapitole – chronologicky od nejstaršího Warichiova překladu. Velká pozornost je právem věnována překladatelské činnosti M. Frencla. Lewaszkiwicz poukázal na význam Frenclova na svou dobu velice pokrokového pojetí pravopisu zbaveného německého vlivu a obohaceného o nová písmena a na následný odpor, který Frenclovo novátorství vzbudilo u protestantského duchovenstva. Získat finance na vydání překladu NZ nebylo jednoduché a tady Lewaszkiwicz znovu připomíná vliv německého pietismu na vznik písemnictví v Lužici. Ve Frenclově případě se angažoval zakladatel tohoto duchovního hnutí P. J. Spener, kterému se podařilo získat podporu známé mecenášky Katariny von Gersdorf. Pod křídly pietismu vznikla také překladatelská komise, která vytvořila překlad podle Bierlingových pravopisných zásad. Autor však neuvádí, v čem se obě varianty pravopisu – kromě zmíněného Frenclova užívání nových písmen – odlišovaly. V souvislosti s vydáním kompletního biblického textu v překladu čtyř pastorů (Běmar, Langa, Jokuš a Wawer) seznamuje s výsledky Jenčova srovnání (s. 34) tohoto a Frenclova překladu. Protože se protestantské překlady náboženských textů staly častým předmětem bádání, uvádí autor jména badatelů, jejichž stati byly publikovány v Časopisu Mačicy Serbskeje, upozorňuje na Riottoho publikaci o hornolužickosrbšské agendě⁴ a etymologický slovník Schustera-Šewce.⁵

⁴ Riotte, J. E.: Die obersorbische Agenda von 1669. Text und Untersuchungen. Berlin 1959.

⁵ Schuster-Šewc, H.: Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache. Bautzen 1978-1989.

V úvodu šesté kapitoly se Lewaszkiwicz soustředil na teoretické práce Jakuba Ticina. Chybí tady dostatečné vysvětlení historické situace vzniklé v Horní Lužici po reformaci, kdy pouhé minimum obyvatelstva nepřestoupilo k protestantismu, a také proč byly katolické překlady bible pořízovány s takovým zpožděním a v menší míře než evangelické. Lewaszkiwicz zmiňuje pouze potřebu překladu biblického textu a s ním spojenou kodifikaci spisovného jazyka na základě katolického kulowského dialektu v souvislosti s rekatolizací Horní Lužice jezuitským řádem (s. 39). Ticinovu následovníkovi J. H. Swětlikovi je věnována značná část této kapitoly. Ve Swětlikově případě se Lewaszkiwicz opírá hlavně o práce F. Michalka a B. Šoity, aktuálně zařadil informaci o připravovaném vydání Swětlikova rukopisu. Téměř sto let po Swětlikovi se o překlad bible pokusil J. Buk, jeho překlad však zůstal nedokončen. Na konci 19. století je konečně vytištěn úplný překlad NZ v překladu Łusčanského a Hórnika. Łusčanski a Hórník jsou spoluautofi, každý se podílel jiným způsobem. Łusčanski překládal text a Hórník, znalec hornolužické gramatiky a stylistiky, prováděl jazykové úpravy. V Lužici bývaly Łusčanskému upírány zásluhy na vzniku tohoto překladu, Lewaszkiwicz je však hodnotí jako neméně významné. Łusčanski byl nucen překlad dokončit a vydat sám. V 80. letech se totiž výrazně zhoršil Hórníkův zdravotní stav a dva roky před úplným vydáním Hórník zemřel. Lewaszkiwicz se opírá o hórníkovskou monografii J. Petra⁶, nedoceňuje však práce lužickosrbských badatelů. Za zmínku o Řezakově překladu SZ vsunul stručnou informaci o katolických katechismech. Závěr kapitoly seznamuje s nejnovějším úplným překladem bible.

Část B je velice rozsáhlá, autor ji rozdělil do pěti částí. První část *Publikacije o scísle okrešlonym autorstwie* obsahuje 480 prací, kde se vyskytují práce obecně slavistické i specializované sorabistické, bohemistické a polonistické. Převažují práce lužickosrbských badatelů (např. Hórníkových prací celkem 31, postrádáme však jeho práce publikované v Čechách). Závažným nedostatkem je, že v bibliografii chybí významná česká práce o dějinách slovanských literatur: Máchalovy *Slovanské literatury. Publikacije podpisane inicjalami, kryptonymami i inými oznaczeniami* a *Publikacije anonimowe*, druhá a třetí část, obsahují pouze práce lužickosrbské otištěné v časopisech a novinách. Ve čtvrté části *Prace zbiorowe* najdeme vedle sborníku *Die Sorben in Deutschland* například také *Deutsch-sorbisches Wörterbuch* a samozřejmě *Sorbischer Sprachatlas*, kde autofi pracují s jazykovým materiálem překladů. Lewaszkiwicz zahrnul bibliografii množstvím poměrně rozsáhlých anotací a obšírnými citáty (např. s. 79-80) z uvedených studií, což poněkud narušuje její celistvost. V úvodu sice funkci anotací a citací objasňuje, ale důkladnější rozbor názorů jednotlivých badatelů na problematiku související s lužickosrbskými překlady bible si žádá samostatnou studii.

Celkově lze bibliografii považovat za přfnosnou, především druhou a třetí část oddílu B. Na příkladech uvedených v této recenzi je zřejmé, že se autor nevyvaroval některých nepřesností a nedůsledností. Naše upozornění však nesnižuje hodnotu pub-

⁶ Petr, J.: Michal Hórník. Budyšin 1974.

likace, která zajisté uspokojuje potřebu informativně bibliografického kompendia lužickosrbských překladů Písma.

Silvie Džiamová

Naše glosa

Literárněkritický časopis ze Slovenska

Národní literární centrum v Bratislavě vydává již druhým rokem literárněkritický „kvartálník“ *Literika*. Není to časopis toporný, i když ho někteří pokládají za příliš oficiální. Je vskutku výpravný, náklady se tu nešetřilo, současně je však diskusní; nenacházím tu onu „skupinovost“ dobře známou z některých českých periodik. Je zřejmé, že se na jeho tvorbě řada významných slovenských literárních kritiků a teoretiků nepodílí, ale polemiky a střety tu jsou takřka programové a rozhodně tu nejde o názorový monolog. O přehledech slovenské literární produkce se tu vášnivě diskutuje, jména příspěvů nejsou nijak tuctová: Vincent Šabík, Emil Borčin, Viliam Marčok, Vojtech Kondrót, Pavol Števec, Peter Jaroš, Andrej Červeňák, Martin Kasarda, Peter Andruška, Igor Hochel, Nora Krausová, M. Škotka, V. Choma a další. V loňském roce bylo samostatně dvojčíslo věnováno literárním směrům, proudům a skupinám ve slovenské literatuře: najdeme tu studie a diskuse o slovenském naturismu, nadrealismu, davistech, katolické moderně i socialistickém realismu, generaci 56, trnavské skupině a tzv. osamělých běžcích. Toto číslo má význam nejen pro literárního kritika, ale zejména historika a teoretika literatury. Neměl by se bez něho obejít ani český slovakista. Studii o slovenském naturismu, tedy, zjednodušeně a konvenčně řečeno, o lyrizované próze, napsal Ján Števec, o slovenském nadrealismu Pavel Bunčák, z pera Vladimíra Reiséla můžeme číst vzpomínky na dobu, kdy se slovenský nadrealismus utvářel, do diskuse o socialistickém realismu, která byla uvedena vynikající statí Andreje Červeňáka, se polemicky zapojil i známý romanopisec Peter Jaroš.

Na této slovenské diskusi a vůbec na tomto časopisu jako celku je – oproti českému literárněkritickému prostředí – pozoruhodné společné zaujetí umělců i literárních vědců a kritiků; u nás se často tzv. akademická literární věda pokládá za jev minulosti, na pořadu dne je všelijaké vciťování a postmoderní postupy. Slovenští kritičtí zkoumají literární jevy sine ira et studio s vyústěním v současné literatuře.

Na Slovensku vznikl reprezentativní literární časopis s pozoruhodnou orientací a vynikajícím výtvarným doprovodem, který je autonomní součástí periodika, jehož jedno číslo mívá kolem 150 stran. Kvantita není jistě nejdůležitějším kritériem, ale je zřejmé, že takový rozsah umožňuje i publikování krásné literatury i rozsáhlé polemiky a diskuse, kterých je v dnešní literární vědě zapotřebí. A nejen na Slovensku.

Ivo Pospíšil